

Designing a Socio-Cultural Sustainability Model for Marine-Based Development of Makkoran Coastal Zone

Farid Gholipour Moghadam

PhD Candidate, of Public Administration, Islamic Azad University, Isfahan Branch (Khorasgan) Isfahan, Iran.

Reza Esmacili *

Assistant Professor, of Public Administration, Islamic Azad University, Isfahan Branch (Khorasgan) Isfahan, Iran.

Mehraban Hadi Peikani

Assistant Professor, of Public Administration, Islamic Azad University, Isfahan Branch (Khorasgan) Isfahan, Iran.

1. Introduction

The nature of development measures and the socio-economic context in which they take place have a direct impact on people's lives; therefore, development measures achieve their goals when social aspects are placed next to economic considerations (Talebian, 2015, p. 21). Development strategies, without considering its human, social and environmental dimensions, create dynamics whereby the main factors of development, instead of acting as a leader for the development process, are opposed to development with time delays (Mirlotfi and Sadeghbeigi, 2014, p. 1).

Now, in the political and economic systems, the view that the government has the exclusive right to rule and exercise power over the active forces of development, or on a patriarchal interpretation of power, is their absolute helper and supporter, has been seriously criticized. In this approach, the government moves from centralism in development planning and management to delegating authority and giving more responsibilities and duties to other actors and stakeholders in development, especially local communities as the main beneficiaries of development (Fao, 2014, p. 117). Therefore, the participation of local people in the development process is an undeniable necessity. Reliable and authentic community-based development happens only when local people of the community take over the control, management and decision-making of projects (Midgley, 2019, p. 61).

Makkoran's coastal zone are parallel to being far from the center, climatic fatigue and long droughts, widespread insecurity at the border of neighboring countries, widespread smuggling, the local community's ignorance of the regional development goals, the government's perception of the local community as primitive communities

* Corresponding Author: r.esmaeili@khuisf.ac.ir

How to Cite: Gholipour Moghadam, F; Esmacili, R; Hadi Peikani, M. (2023). Designing a socio-cultural sustainability model for marine-based development of mokran coastal zone, *Journal of Social Development and Welfare Planning*, 15(59), 271-311.

without social institutions, increasing the needs and the limited legitimate ways to reach them, the class gap, the loss of the authority of traditional values, the speed of changes and the majority of people in the society not adapting to them, the increasing unemployment of young people, inflation, high prices, etc. With all kinds of social damage and as a result socio-cultural instability is facing us. Therefore, the current research was carried out with the aim of designing a socio-cultural sustainability model for the marine-based development of Makkoran coastal zone.

2. Literature Review

In the existing literature, some experts tried to define the concept of social and cultural sustainability, but others defined it based on the constructive indicators of sustainability. In addition, most of these experts have addressed the issue of social sustainability rather than cultural sustainability. Of course, it seems that part of the reason for this is that the social concept in social sustainability has been seen in its broad sense, which also includes the cultural aspect. For example, among the first group, McLaren (1996) when talking about social sustainability, emphasizes the concept of justice and writes in its definition:

Continuation of a civilization in which people see a fair distribution between the rich and the poor. Therefore, in these definitions, we see that the concepts of justice, balance between consumption and resource conservation are key concepts (Portahari et al, 2011, p. 29).

The second group of experts tried to define social and cultural sustainability not based on its nature, but based on its constructive indicators. For example, Weingaertner and Moberg (2014) defined social sustainability as a set of indicators such as access (employment, open space, local services), social capital, health and well-being, social cohesion in objective and subjective dimensions, fair distribution of employment and income, local participation, cultural heritage, education, housing, social stability, communication and movement (pedestrians, proper transportation), social justice (within and intergenerational), and sense of place and belonging (Weingaertner & Moberg, 2014, p. 127).

It should be noted that cultural sustainability is not after the separate and main in the conceptualization and formulation of international institutions and later thinkers, and it is considered more than the elements of social sustainability, but many recent thinkers have been criticized for this invisibility. For example, Soini and Birkeland (2014) have limited cultural sustainability to indicators such as cultural heritage, vitality of economic life, cultural diversity, environmental resilience, localism and civilization of the cultural environment (Soini & Birkeland, 2014, p. 217).

In this research, based on the existing literature, these two completely overlapping dimensions have been considered. From this point of view, socio-cultural sustainability includes 9 indicators of equality and justice, social participation, local communities, recognition of conflicting social groups, maintaining population balance, cultural identity, cultural participation, cultural diversity and cultural heritage.

3. Methodology

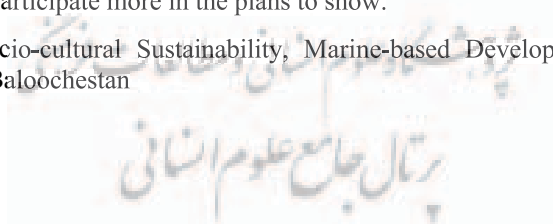
The present research method is qualitative with a systematic database nature. This research has been done with a purposeful and not random sampling method and using the snowball sampling technique. The main tool used in this research is a semi-structured interview. In this research, interviews were conducted with 18 experts, from the 15th interview onwards, repetition in the information was observed (theoretical saturation), but to be sure, the interviews continued until the 18th expert.

4. Conclusion

In conclusion, it seems that it is necessary to talk about the opportunities and threats of the development of the region with the local people in a transparent manner, so that the people, in the shadow of obtaining information and having proper awareness, will have the necessary preparation in dealing with harms and threats, and this will lead to prevent possible violence in the local community. The discussion of social capital is very important and should be done in such a way that the social capital and social trust in the people, which are currently severely damaged due to social changes from top to bottom, are restored.

Socio-cultural sustainability is achieved when policy makers and those in charge of regional development pay more attention to local and local individual and social factors and involve the local community in this matter. By providing opportunities for the participation of the local community in the development projects, the employment and livelihood of the people will be improved, and the feeling of discrimination, inequality, poverty and injustice will disappear. Also, effective and forward-looking steps should be taken by using media tools and productions to reflect the positive socio-cultural aspects and strengthen empathy and national unity. This makes the local community and especially the scientific and religious elites of the local community feel the practical effects of development in their lives and livelihoods, so they trust the goals and trustees of development and cooperate, assist, cooperate and participate more in the plans to show.

Keywords: Socio-cultural Sustainability, Marine-based Development, Makkoran Coastal Zone, Balochistan

طراحی مدل پایداری اجتماعی - فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران

دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد
اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

فرید قلی‌پور مقدم

استادیار مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان
(خوراسگان)، اصفهان، ایران.

رضا اسماعیلی*

استادیار گروه مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد
اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

مهربان هادی پیکانی

چکیده

استراتژی‌های توسعه، بدون در نظر داشتن ابعاد انسانی، اجتماعی و زیست‌محیطی آن، پویایی‌هایی را ایجاد می‌کند که به موجب آن عوامل اصلی توسعه‌یافتگی به جای آن که به عنوان پیشرو برای فرآیند توسعه عمل کنند، با تأخیرهای زمانی، در مقابل توسعه قرار می‌گیرند. هدف این پژوهش طراحی مدل پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران مبتنی بر روش کیفی داده‌بنیاد است. نمونه آماری این پژوهش شامل ۱۸ نفر از خبرگانی است که در حوزه پایداری اجتماعی-فرهنگی دارای دانش کافی و تجربه عملی هستند. نمونه‌گیری ابتدا به صورت هدفمند و تا مرحله اشباع نظری ادامه یافت. در نتیجه مقوله‌های هسته‌ای با عنوان توسعه اجتماع‌محور مشارکتی ظاهر گردید. یافته‌های پژوهش بر اساس مدل پارادایمی در پنج محور (شرایط علی، شرایط مداخله‌گر و شرایط زمینه‌ای، راهبردها و پیامدها) قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد همراهی نکردن جامعه محلی با توسعه، شرایط نامناسب اشتغال و درآمد، فقر و معیشت نامطلوب جامعه محلی، محرومیت جامعه محلی از امکانات مناسب، بازنمایی منفی رسانه‌ها از هویت بلوچ، نقش‌آفرینی گروه‌های مرجع محلی در منفی‌سازی نگرش جامعه محلی نسبت به اهداف توسعه و بی‌اعتمادی جامعه محلی نسبت به اهداف توسعه از عوامل مؤثر بر پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران است. در ضمن پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران موجب پیامدهایی مانند توسعه اجتماعی منطقه، کاهش فقر و محرومیت منطقه، ارتقای سطح اعتماد در جامعه محلی، ارتقای هوش فرهنگی در جامعه محلی، افزایش ثبات و پایداری امنیت، کاهش و تعدیل خشونت در منطقه و تقویت وحدت، همسویی و افزایش آرامش در جامعه محلی است.

واژه‌های کلیدی: پایداری اجتماعی-فرهنگی، توسعه دریامحور، سواحل مکران، بلوچستان.

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری رشته مدیریت دولتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان) است.

* نویسنده مسئول r.esmaeili@khuisf.ac.ir

مقدمه

ماهیت اقدامات توسعه‌ای و بستر اقتصادی- اجتماعی که در آن صورت می‌گیرند، تأثیر مستقیمی بر روی زندگی مردم دارند؛ بنابراین اقدامات توسعه‌ای زمانی به اهداف خود دست می‌یابند که جنبه‌های اجتماعی نیز در کنار ملاحظات اقتصادی قرار گیرند (طالبیان، ۲۱: ۱۳۹۴). استراتژی‌های توسعه، بدون در نظر داشتن ابعاد انسانی، اجتماعی و زیست‌محیطی آن، پویایی‌هایی را ایجاد می‌کند که به موجب آن عوامل اصلی توسعه‌یافتگی به جای آن که به عنوان پیشرو برای فرآیند توسعه عمل کنند، با تأخیرهای زمانی، در مقابل توسعه قرار می‌گیرند. در این حالت این‌گونه توسعه را ناپایدار تلقی می‌کنند (برارپور، ۱۷۳: ۱۳۸۷).

اکنون در نظام‌های سیاسی و اقتصادی، این دیدگاه که دولت دارای حق انحصاری حاکمیت و اعمال قدرت بر نیروهای کنشگر توسعه است یا در تفسیری پدرسالارانه از قدرت، یاری‌رسان و حامی مطلق آنان است، موردنقد جدی قرار گرفته است. از آغاز قرن بیست و یکم به دنبال ناکامی سیاست‌های توسعه‌متکی بر رویکردهای تمرکزگرا، تجویزی و یک‌سویه از بالا به پایین، ضرورت به کارگیری مدل‌ها و رهیافت‌های عملی‌تر در الگوی توسعه در دولت‌ها مطرح شده است؛ مدل‌هایی که باید مبتنی بر تمرکززدایی در رویه‌ها و فرآیندهای برنامه‌ریزی بوده و دولت‌ها را از نقش تصدی‌گری توسعه به تسهیلگری توسعه سوق دهد. با این رویکرد، دولت از تمرکزگرایی در برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه، به سمت تفویض اختیارات و اعطای مسئولیت‌ها و وظایف بیشتر به سایر کنشگران و دخیلان در توسعه و به ویژه اجتماعات محلی به عنوان ذی‌نفعان اصلی توسعه گام برمی‌دارد (Fao, 2014: 117).

بنابراین مشارکت مردم محلی در فرآیند توسعه، ضرورتی انکارناپذیر است. توسعه اجتماع‌محور موثق و معتبر فقط زمانی اتفاق می‌افتد که افراد محلی جامعه کنترل، مدیریت و تصمیم‌گیری‌های پروژه‌ها را به دست گیرند (میجلی، ۶۱: ۱۳۹۸). سواحل مکران به عنوان جغرافیای پژوهش حاضر به موازات در حاشیه و دور از مرکز بودن، خست اقلیمی و

خشکسالی‌های طولانی، وجود ناامنی گسترده در مرز کشورهای همسایه و فعالیت گروه‌های سلفی- تکفیری، قاچاق گسترده، بی‌اطلاعی جامعه محلی از اهداف توسعه منطقه، تلقی دولت از جامعه محلی به عنوان جوامع بدوی و بدون نهادهای اجتماعی، تصور امنیتی بودن فضا، دگرگونی‌های فرهنگی ناشی از ورود نیروی کار متخصص غیربومی، افزایش نیازها و محدود بودن راه‌های مشروع دستیابی به آن‌ها، شکاف طبقاتی، شکاف مذهبی، از بین رفتن اقتدار ارزش‌های سنتی، فراگیر شدن ارزش‌های مادی، سرعت گرفتن تحولات و تطابق نداشتن اکثریت افراد جامعه با آن‌ها، فعالیت گسترده اجتماعی- فرهنگی نیروهای واگرای خارج از منطقه، مهاجرت روستاییان به شهرها و ظهور پدیده حاشیه‌نشینی به صورت گسترده، بیکاری فزاینده جمعیت جوان، تورم، گرانی و ... با انواع آسیب‌های اجتماعی و در نتیجه ناپایداری اجتماعی- فرهنگی روبه‌روست.

انجام این پژوهش می‌تواند تا حدودی شکاف پژوهشی موجود را برطرف نماید به این ترتیب که ۱- با توجه به این که در خصوص پایداری اجتماعی- فرهنگی در حوزه خاص سواحل مَکُران با ویژگی‌های منحصر به فرد قومی- مذهبی منطقه، بسیار محدود است ۲- کلیه متغیرهای دخیل، اعم از عوامل علی، مداخله‌گر و شرایط زمینه‌ای را در رابطه با پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مَکُران را بررسی می‌کند و ۳- با توجه به این که پژوهش حاضر راهبردها و پیامدهای پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مَکُران را بررسی می‌کند می‌تواند مؤلفه‌های مورد نیاز برنامه‌ریزان و مدیران توسعه دریامحور سواحل مَکُران را به شیوه علمی شناسایی کند و با کارکردها و پیامدهای ناشی از طراحی مدل موجب بهبود و ارتقای امر برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه سواحل مَکُران شود. بنابراین پژوهش حاضر با هدف طراحی مدل پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مَکُران انجام شده است.

چهارچوب نظری

پایداری اجتماعی - فرهنگی

در ادبیات موجود، برخی صاحب نظران سعی کردند مفهوم پایداری اجتماعی و فرهنگی را تعریف کنند، اما برخی دیگر بر اساس شاخص های سازنده پایداری، آن را تعریف کردند. ضمن این که بیشتر این صاحب نظران به موضوع پایداری اجتماعی پرداخته اند تا پایداری فرهنگی. البته به نظر می رسد بخشی از دلیل این امر، آن است که مفهوم اجتماعی در پایداری اجتماعی در معنای وسیع آن دیده شده است که شامل وجه فرهنگی نیز می شود. برای مثال در میان گروه اول، مک لارن^۱ (۱۹۹۶) وقتی درباره پایداری اجتماعی صحبت می کند، بر مفهوم عدالت تأکید دارد و در تعریف آن می نویسد: «تداوم تمدنی که در آن انسان ها توزیع عادلانه بین اغنیا و فقرا را شاهدند». بنابراین در این تعاریف شاهدیم مفاهیم عدالت، تعادل بین مصرف و حفظ منابع از مفاهیم کلیدی هستند. (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۹).

عمان و اسپانگنبرگ (۲۰۰۲) پایداری را مفهومی انسانی به معنای عدالت بین نسلی و درون نسلی و حق داشتن یک زندگی آبرومندانه می دانند. یکی از عناصر اصلی این مفهوم، تعهد به انسجام اجتماعی، بیزاری از محرومیت و تبعیض اجتماعی (از جمله تبعیض جنسیتی) و نیاز به تقویت مشارکت شهروندان در امور عمومی است. (Omman & Spangenberg, 2002: 5). از نظر دالت لیتینگ و گریسلر (۲۰۰۵) پایداری اجتماعی مجموعه وسیعی از نیازهای انسانی را به گونه ای برطرف می کند که طبیعت و قابلیت های آن در دوره زمانی طولانی حفظ شود و ادعاهای هنجاری عدالت اجتماعی، کرامت انسانی و مشارکت برآورده شوند (Litig & Griessler, 2005: 72).

از نظر وودکرافت (۲۰۱۵) پایداری اجتماعی فرآیند ایجاد مکان های پایدار و موفق است که با درک آنچه مردم برای زندگی و کار در مکان های خود به آن ها نیاز دارند، به

توسعه بهزیستی منجر می‌شود. پایداری اجتماعی طراحی قلمرو فیزیکی را با دنیای اجتماعی ترکیب می‌کند، یعنی زیرساخت‌های لازم برای حمایت از زندگی اجتماعی و فرهنگی، امکانات و تسهیلات اجتماعی، نظام‌هایی برای درگیری و مشارکت مدنی و فضای تکامل مردم و مکان‌ها (Woodcraft, 2015: 3).

دسته دوم از صاحب‌نظران، سعی کردند پایداری اجتماعی و فرهنگی را نه بر اساس ماهیت آن، بلکه بر اساس شاخص‌های سازنده آن تعریف کنند. به‌عنوان مثال باینس و مورگان^۱ (۲۰۰۴) رفع نیازهای پایه، محرومیت‌زدایی به منظور رفع ناتوانی فردی، پرورش مسئولیت فردی و اجتماعی، حفظ و توسعه سرمایه اجتماعی، توزیع عادلانه فرصت‌ها، به رسمیت شناختن تنوع فرهنگی، پرورش فرهنگ مدارا و قدرتمند سازی مردم برای مشارکت را مهم‌ترین عناصر پایداری اجتماعی می‌دانند (Schneiburg & Clemens, 2006: 211).

وینگاتر و موبرگ (۲۰۱۴) پایداری اجتماعی را مجموعه‌ای از شاخص‌هایی همچون دسترسی (اشتغال، فضای باز، خدمات محلی)، سرمایه اجتماعی، بهداشت و بهزیستی، انسجام اجتماعی در ابعاد عینی و ذهنی، توزیع عادلانه اشتغال و درآمد، مشارکت محلی، میراث فرهنگی، آموزش، مسکن، ثبات اجتماعی، ارتباط و حرکت (عابر پیاده، حمل‌ونقل مناسب)، عدالت اجتماعی (درون و بین نسلی) و حس مکان و تعلق تعریف می‌کنند (Weingaertner & Moberg, 2014: 127).

گفتنی است پایداری فرهنگی در مفهوم‌پردازی و صورت‌بندی مؤسسات بین‌المللی و ایده‌پردازان مابعد آن، بعدی مجزا و اصلی نیست و بیشتر یکی از ابعاد و عناصر پایداری اجتماعی محسوب می‌شود، اما بسیاری از ایده‌پردازان بعدی از این رؤیت ناپذیری نقد کرده‌اند. یکی از اولین کسانی که به پایداری فرهنگی توجه کرده و به مفهوم‌پردازی آن پرداخته است، دیوید تراسی (۲۰۰۳) است. تراسی به هفت موضوع محوری در زمینه پایداری فرهنگی است قائل است. ۱- بهزیستی مادی و غیرمادی، ۲- عدالت بین نسلی،

۳- عدالت درون نسلی، ۴- حفظ تنوع، ۵- اصل احتیاط ۶- نگهداری از سیستم‌های فرهنگی و ۷- به رسمیت شناختن سیستم‌های متقابل (Throsby, 2003: 185).

اکسلسون و همکاران (۲۰۱۳) پایداری فرهنگی را بر مبنای ترکیبی از انواع ایده‌های ایده‌پردازان با مجموعه‌ای از شاخص‌های سرزندگی حیات فرهنگی، تنوع، مشارکت و سرمایه اجتماعی، چشم‌انداز فرهنگی، میراث فرهنگی، دسترسی فرهنگی و مصرف فرهنگی تعریف می‌کنند (Axelsson et al, 2013: 219). برفورد و همکاران^۱ (۲۰۱۳) پایداری فرهنگی را ستون مفقود شده توسعه پایدار تلقی می‌کنند و ستون‌های دیگری مانند فرهنگ، زیست‌پذیری، حکمرانی، سیاست و ارزش‌های اخلاقی را برای یک ساختار چند ستونی پیشنهاد می‌کنند (Shirazi & Keivani, 2017: 219). سوئینی و بیرکلند (۲۰۱۴) پایداری فرهنگی را به شاخص‌هایی همچون میراث فرهنگی، سرزندگی حیات اقتصادی، تنوع فرهنگی، تاب‌آوری زیست‌محیطی، محلی‌گرایی و تمدن محیط‌زیست فرهنگی محدود کرده‌اند (Soini & Birkeland, 2014: 217).

شاخص‌های پایداری اجتماعی- فرهنگی

در مقاله حاضر با توجه به جامعیت و کلیتی که برای تدوین شاخص‌های پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مَکُران در نظر گرفته شده است، از ترکیب مفاهیم مستخرج از نظریه‌پردازان و صاحب‌نظران و همچنین پیشینه تجربی برای تدوین این شاخص‌ها استفاده شده است. از منظر مفهوم‌پردازی، در پژوهش حاضر چهارچوب مفهومی منتخب با بحث‌های نظری و مفهومی سازه پایداری اجتماعی و فرهنگی و نیز بافت سواحل مَکُوران همگرایی و قرابت لازم را داشت و داده‌های پژوهش نیز بر اساس آن تولید، جمع‌آوری و تحلیل شدند. در این رویکرد تلفیقی مفهوم پایداری سواحل مَکُوران در دو بعد مستقل و مرتبط پایداری اجتماعی و فرهنگی صورت‌بندی شد و بر اساس آن تدوین شاخص‌های مرتبط با آن‌ها انجام شد.

---

1. Burford et al

بنابراین این دو بعد کاملاً متداخل هم هستند و نمی‌توان مرزی میان آن‌ها متصور شد. از این منظر پایداری اجتماعی - فرهنگی در این پژوهش شامل ۹ شاخص برابری و عدالت، مشارکت اجتماعی، اجتماعات محلی، به رسمیت شناختن گروه‌های متضاد اجتماعی، حفظ تعادل جمعیتی، هویت فرهنگی، مشارکت فرهنگی، تنوع فرهنگی و میراث فرهنگی است. بر این اساس زمانی پایداری اجتماعی - فرهنگی اتفاق می‌افتد که در طرح‌های توسعه منطقه‌ای به فرهنگ و سنن مردم محلی احترام گذاشته شود و ارزش‌های فرهنگی و دینی ایشان مدنظر قرار گرفته شود.

مردم به سطح مطلوبی از امکانات و خدمات دسترسی داشته باشند و از اهداف توسعه، چرایی و چگونگی و مزایا و معایب آن با اطلاع باشند. وقتی مردم از فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه منطقه خود، آگاهی داشته باشند؛ بهتر می‌توانند با شرایط پیش‌بینی نشده روبرو شده و با کلیت طرح‌های توسعه منطقه‌ای همکاری و مشارکت داشته باشند. افزایش مشارکت و همکاری مردم محلی در توسعه، موجب بهره‌مندی بیشتر از مزایای توسعه و در نتیجه افزایش رضایتمندی و تقویت همبستگی در آن‌ها می‌شود. در جامعه‌ای که فرهنگ مشترک و قوی در مورد اعتقاد عمومی وجود داشته باشد، همبستگی اجتماعی، استحکام و نظم اجتماعی عینیت بیشتری خواهند یافت و به تبع آن امنیت و ثبات اجتماعی برقرار می‌شود.

پیشینه پژوهش

الف) تحقیقات داخلی

شیخی و همکاران (۱۳۹۷) پژوهشی با هدف سنجش رابطه میان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیطی و پایداری اجتماعی انجام دادند. نتایج تحقیق نشان‌دهنده متوسط بودن میزان رضایت ساکنین از کیفیت‌های محیطی و پایین بودن پایداری اجتماعی می‌باشد که در بین شاخص‌های کیفیت محیطی؛ پیاده‌مداری و ایمنی و در بین شاخص‌های

پایداری اجتماعی؛ اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی به ترتیب بالاترین و کمترین میزان رضایت را دارند.

زنگنه و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی با هدف بررسی پایداری اجتماعی در شهرک مهرگان مشهد به روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام دادند. نتایج نشان می‌دهد که سه شاخص حس تعلق، مشارکت اجتماعی و هویت پایین‌تر از میانگین و سه شاخص سرمایه اجتماعی، رضایت از مسکن و عدالت فضایی بالاتر از میانگین هستند. در مجموع پایداری اجتماعی در محدوده مورد مطالعه در وضعیت مطلوبی نیست.

حسین پور و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی با هدف ارزیابی و تحلیل سطوح برخورداری محلات منطقه ۱۵ کلان‌شهر تهران از نظر شاخص‌های اجتماعی و رتبه‌بندی محلات انجام دادند. نتایج نشان داد که در بین شاخص‌های اجتماعی، عدالت اجتماعی بیشترین وزن و رضایت از میزان کمی دسترسی به خدمات و اعتماد فردی در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند.

یعقوبی و رضاخانی (۱۴۰۰) پژوهشی با هدف طراحی یک مدل کمی و منسجم برای اندازه‌گیری میزان پایداری اجتماعی در یک مجتمع مسکونی مفروض انجام دادند. نتایج بیانگر آن است که از دیدگاه خبرگان سه معیار فرهنگ ساکنین، تعامل و تجانس اجتماعی و امنیت بیش از ۶۰ درصد از کل ارزش وزنی مجموعه معیارهای پایداری اجتماعی را به خود اختصاص می‌دهند.

رحیما زنجانی و همکاران (۱۴۰۱) پژوهشی با هدف تبیین رابطه پایداری فرهنگ عمومی و ارتقای پایداری اجتماعی در مجتمع‌های مسکونی بزرگ مقیاس شهر زنجان انجام دادند. نتایج تحقیق نشان داد که همبستگی کل و شدت رابطه بین متغیرهای پایداری فرهنگی و پایداری اجتماعی در سطح معناداری ۰/۰۵ مورد تأیید است. نتایج این پژوهش نشان داد که مشارکت، امنیت، تاب‌آوری، عدالت و برابری و کاهش هزینه‌های عمومی زندگی در مجتمع‌های مسکونی منطقه پونک زنجان در سطح مطلوبی قرار دارد.

ب) تحقیقات خارجی

آننگ و همکاران^۱ (۲۰۱۱) پژوهشی با هدف لزوم توجه بیشتر به جنبه‌های اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی توسعه تفرجگاه‌های معاصر توسط سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان، انجام دادند. نتایج نشان داد که از نظر ذی‌نفعان هر دو نوع مشکلات ساختاری و خاص در جزیره موراکی وجود دارد. مشکلات ساختاری شامل افزایش سریع هزینه زمین، مسکن و سایر هزینه‌ها هم‌زمان با افزایش جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی است که برای دسترسی به عرضه زمین محدود رقابت می‌کنند و از طریق تمرکز فعالیت‌های انسانی در ساحل و همچنین تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی بین گردشگران، مهاجران و جمعیت دائمی در مناطق گردشگری ساحلی تشدید می‌شوند. موضوعات خاص‌تر نیز ناشی از دست دادن احساس جامعه به دلیل افزایش جمعیت و حفاظتی بیش از شکلی سطحی از فعالیت فرهنگی است.

دمپسی و همکاران^۲ (۲۰۱۲) پژوهشی با هدف بررسی ارتباط بین تراکم و جنبه‌های توسعه پایدار اجتماعی، به ویژه برابری اجتماعی (به‌طور مثال دسترسی به خدمات و تسهیلات)، برابری محیطی (به‌طور مثال دسترسی و استفاده از فضاهای سبز) و توسعه پایدار اجتماعی (شامل احساس امنیت، کنش‌های متقابل اجتماعی و ثبات اجتماعی) انجام دادند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تراکم محله‌ای یک اثر مثبت بر استفاده از خدمات محلی و تسهیلات دارد.

اسلام و همکاران^۳ (۲۰۱۸) پژوهشی با هدف بررسی سناریوی فعلی منابع دریایی بنگلادش انجام دادند. نتایج مطالعات این پژوهش نشان می‌دهد که پایداری منابع دریایی بنگلادش به دلیل کمبود ظرفیت‌های نهادی و زمینه‌های اجتماعی - فرهنگی، اکنون با تهدیدهای بسیار جدی روبرو است. این پژوهش چالش‌های توسعه پایدار اقتصاد دریامحور در بنگلادش را فقدان شدید سیاست‌های صحیح و افراد با تخصص دریایی در سطوح

-
1. Ong & et al
  2. Dempsey & et al
  3. Islam & et al

بالای سیاست گذاری، سازمان‌ها و نهادهای ملی مشابه در وزارتخانه مربوطه، کمبود دانش، نیروی کار متخصص و فناوری لازم برای بهره‌مندی حداکثری از اقتصاد دریامحور، عدم وجود ترکیب صمیمانه رهبری بینای سیاسی، بوروکراسی کارآمد، ایجاد زیرساخت‌های دوستانه دریایی برای گردشگری دریایی و ایجاد محیط مناسب برای سرمایه‌گذاری برشمرده است.

ناتان^۱ (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان علوم اجتماعی برای جوامع ساحلی انجام داد. نتایج نشان می‌دهد که درک ابعاد انسانی دریاها و سواحل پرجمعیت جهان، مبنایی برای تصمیم‌گیری در حوزه سیاست گذاری دریایی، از جمله حفاظت دریایی، برنامه‌ریزی مکانی دریایی، مدیریت شیلات، توسعه دریامحور و سازگاری با آب و هوا می‌باشد. به‌طور خلاصه، علوم اجتماعی دریایی می‌تواند دیدگاه‌های مهمی را برای هدایت سیاست و مدیریت اقیانوس و ساحلی از طریق: (الف) توصیف و ارزیابی اثربخشی مدیریت، (ب) مستندسازی زمینه‌های اجتماعی برای آگاهی از برنامه‌ریزی و مدیریت (ج) ارزیابی تأثیر فعالیت‌های حفاظت، مدیریت یا توسعه بر بهزیستی انسان و (د) شناسایی عوامل اجتماعی و نهادی مؤثر بر رفتارها، اقدامات یا واکنش‌های افراد ارائه نماید.

آن هاسوتا و همکاران^۲ (۲۰۲۱) پژوهشی با هدف بررسی اثرات توسعه گردشگری بر جوامع ساحلی خلیج چام در تایلند از طریق ادراک جامعه محلی انجام دادند. نتایج نشان می‌دهند که جامعه محلی عموماً توسعه گردشگری ساحلی را پذیرفته‌اند اما وضعیت معیشت آن‌ها به دلیل افزایش مالیات بر زمین و اموال و ادامه مشکلات در فعالیت‌های ماهیگیری ساکنان منطقه که از این طریق گذران زندگی می‌کردند، آن طور که انتظار می‌رفت بهبود نیافته بود. همچنین شاخص‌های مصرف منابع طبیعی، هزینه‌های زندگی و حراست از فرهنگ جامعه محلی به دلیل نارضایتی جامعه محلی از کیفیت محیط زیست خود، محدودیت فضای سبز، رشد سریع توریست‌ها، افزایش مالیات بر زمین و اموال و

1 Nathan

2 Unhasuta & et al

ادامه مشکلات در فعالیت‌های ماهیگیری ساکنان منطقه که از این طریق گذران زندگی می‌کنند در حد پایینی بود.

انجام این پژوهش می‌تواند تا حدودی شکاف پژوهشی موجود را برطرف نماید به این ترتیب که ۱- با توجه به این که در خصوص پایداری اجتماعی- فرهنگی، ادبیات نسبتاً فراوانی وجود دارد، اما این مباحث در حوزه خاص سواحل مکران با ویژگی‌های منحصر به فرد قومی- مذهبی منطقه، بسیار محدود است ۲- کلیه متغیرهای دخیل، اعم از عوامل علی، مداخله‌گر و شرایط زمینه‌ای را در رابطه با پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران را بررسی می‌کند و ۳- با توجه به این که پژوهش حاضر راهبردها و پیامدهای پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران را بررسی می‌کند می‌تواند مؤلفه‌های مورد نیاز برنامه‌ریزان و مدیران توسعه دریامحور سواحل مکران را به شیوه علمی شناسایی کند و با کارکردها و پیامدهای ناشی از طراحی مدل موجب بهبود و ارتقای امر برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه سواحل مکران شود.

روش‌شناسی پژوهش

هدف از پژوهش حاضر، ارائه مدل پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران است. روش پژوهش کیفی با ماهیت داده بنیاد سیستماتیک است. دلیل انتخاب روش‌شناسی کیفی در این پژوهش در درجه نخست، ماهیت موضوع مورد مطالعه، دغدغه‌های تحقیق و نوع پرسش‌ها است. همچنین به دلیل عدم دسترسی به تحقیقاتی در این زمینه، لزوم اتخاذ رویکردی اکتشافی در این پژوهش برای کشف ابعاد این پدیده بیش از پیش نمود می‌یابد. با توجه به این موارد استفاده از یک روش‌شناسی کیفی که بتواند با اتخاذ رویکردی اکتشافی و عنایت به تفسیرهای کنشگران، از لایه‌های پنهان این پدیده پرده بردارد، انتخابی عاقلانه به نظر می‌آید.

جامعه آماری این پژوهش شامل ۱۸ نفر از خبرگانی است که از یک سو دانش کافی و از سوی دیگر تجربه عملی و آشنایی لازم با مباحث پایداری اجتماعی- فرهنگی و

توسعه دریامحور سواحل مکران داشته باشند. این تحقیق با روش نمونه گیری هدفمند و نه تصادفی و با استفاده از تکنیک نمونه برداری گلوله برفی انجام شده است. به این صورت که ابتدا یک گروه اولیه جهت مصاحبه انتخاب شده و در ادامه بر اساس معرفی گروه نخست با سایر گروه های بعدی مصاحبه انجام گردید.

جدول ۱- مشخصات مصاحبه شوندگان

شماره	تحصیلات	سمت و تخصص	سابقه زیست منطقه
۱	دکتری	اجرائی / عضو دبیرخانه ستاد توسعه سواحل مکران	-
۲	دکتری	عضو هیئت علمی / علوم دریایی	-
۳	دکتری	مشاور در امور توسعه سواحل مکران	بومی
۴	کارشناسی ارشد	اجرائی / حوزه شیلات	بومی
۵	کارشناسی ارشد	اجرائی و مشاور مقامات استانی	۶ سال
۶	کارشناسی ارشد	اجرائی / عضو دبیرخانه ستاد توسعه سواحل مکران	-
۷	دکتری	عضو هیئت علمی / اجرائی	بومی
۸	دکتری	مشاور مقامات استانی	۵ سال
۹	دکتری	عضو هیئت علمی / جامعه شناسی	بومی
۱۰	دکتری	مشاور در امور توسعه سواحل مکران	بومی
۱۱	سطح ۴ حوزه	فعال فرهنگی و اجتماعی و عضو گروه های جهادی	-
۱۲	دکتری	مدرس دانشگاه علوم دریایی	بومی
۱۳	دکتری	مدرس دانشگاه علوم دریایی	بومی
۱۴	کارشناسی ارشد	اجرائی / بنادر و دریانوردی	بومی
۱۵	دکتری	مدرس دانشگاه علوم دریایی	بومی
۱۶	دکتری	اجرائی / میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری	بومی
۱۷	دکتری	مدرس دانشگاه علوم دریایی	بومی
۱۸	دکتری	مشاور مقامات استانی	بومی

گردآوری داده‌ها

ابزار اصلی مورد استفاده در این پژوهش، مصاحبه نیمه ساختارمند است. در هر مصاحبه ابتدا توضیحاتی در خصوص موضوع مورد نظر داده می‌شد و پس از اطمینان از روشن بودن موضوع برای خبره مورد نظر، سؤال‌ها مطرح می‌شد. پس از هر مصاحبه بر اساس روش نمونه‌گیری نظری گلوله برفی، از مصاحبه شونده خواسته می‌شود تا افرادی را معرفی کنند که از نظر آن‌ها اشراف کامل به موضوع دارند و سپس سابقه علمی و تجربی افراد بررسی و مصاحبه با آن‌ها ترتیب داده می‌شد که از مصاحبه ۱۵ به بعد، تکرار در اطلاعات مشاهده شد (اشباع نظری)، اما برای اطمینان، انجام مصاحبه‌ها تا هجدهمین خبره ادامه یافت. مدت زمان هر مصاحبه به‌طور متوسط یک ساعت بود. تمام مصاحبه‌ها برای استخراج کدهای اولیه بر روی کاغذ پیاده شد.

از آنجایی که در این پژوهش جهت تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه از روش نظریه برخاسته از داده‌ها استفاده شده است، ابتدا متن هر مصاحبه بررسی شده است و با توجه به هر جمله اساسی درون متن، نکات کلیدی در مصاحبه برای کدگذاری باز، مفهوم‌سازی و همچنین مقوله‌بندی استخراج شده است. راهنمای مصاحبه به شرح جدول ۲ آمده است.

جدول ۲- راهنمای مصاحبه نیمه ساخت یافته نظم دهی و تحلیل داده‌ها

سؤالات اصلی	سؤالات فرعی
شرایط پایداری اجتماعی - فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران کدام‌اند؟	۱. تا چه حد با چارچوب‌های مفهومی ارائه شده برای پایداری اجتماعی - فرهنگی آشنا هستید؟ ۲. آیا این چارچوب و شرایط را برای سواحل مکران مناسب می‌دانید؟ ۳. چه شرایط دیگری را برای پایداری اجتماعی - فرهنگی سواحل مکران پیشنهاد می‌کنید. ۴. تعریف شما از پایداری اجتماعی - فرهنگی سواحل مکران چیست؟

<p>۱. آیا با تجربیات توسعه منطقه‌ای در سایر مناطق آشنا هستید؟</p> <p>۲. چه شرایطی را در تعمیق پایداری اجتماعی-فرهنگی سواحل مکران مؤثر می‌دانید؟</p> <p>۳. بر اساس تجربه شما، موانع پایداری اجتماعی-فرهنگی سواحل مکران کدام‌اند؟</p> <p>۴. چگونه می‌توان دستگاه‌های اجرایی در زمینه توسعه دریامحور سواحل مکران را به اتخاذ رویکرد انسان‌مدارانه و توجه به جامعه محلی وادار کرد؟</p> <p>۵. چه اقداماتی برای پاسخگو نگه‌داشتن دستگاه‌های اجرایی در زمینه توسعه دریامحور سواحل مکران با رویکرد انسان‌مدارانه و توجه به جامعه محلی انجام شده است؟</p>	<p>مهم‌ترین چالش‌های پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران کدام‌اند؟</p>
<p>۱. شرایط اجتماعی-فرهنگی حاکم بر منطقه چه الزاماتی را به دستگاه‌های اجرایی تحمیل می‌کند؟</p> <p>۲. چه عواملی در پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران مداخله کرده و به نوبه خود آن را تحت‌الشعاع قرار می‌دهند؟</p>	<p>شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر در پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران کدام‌اند؟</p>
<p>۱. چه اهدافی را خط‌مشی‌گذاران دولتی برای تعمیق پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران دنبال می‌کنند؟</p> <p>۲. چه سیاست‌ها و راهبردهایی را دولت برای تحقق اهداف پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران انتخاب کرده است؟</p>	<p>پیامدهای پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران کدام‌اند؟</p>

کدگذاری اساس فرآیند تحلیلی در نظریه‌پردازی داده بنیاد است. در نظریه‌پردازی داده بنیاد از سه نوع کدگذاری استفاده می‌شود: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی.

الف) کدگذاری باز

در این پژوهش ابتدا کلیه مصاحبه‌ها به شکل کامل و بدون انحراف به شکل نوشتار تهیه شد و بر روی کاغذ پیاده شد. پس از آن با کدگذاری کلیه عبارت‌ها از مجموع ۱۸ مصاحبه صورت پذیرفته، ۹۳۹ عبارت استخراج شد. با حذف تمامی عبارات نامربوط از فرآیند کدگذاری، ۴۶۴ کد اولیه در اختیار قرار گرفت. در ادامه به دلیل محدودیت انتشار

و تعداد صفحه، فقط قسمتی از متن مصاحبه نفر اول و نحوه کدگذاری باز، مفاهیم اولیه و مقوله‌ها به شرح جدول ۳ آمده است.

جدول ۳- نمونه‌ای از کدهای باز، مفاهیم و مقوله‌ها از مصاحبه نفر اول

نکات کلیدی	کد	کدگذاری باز	مفاهیم	مقوله
دنبال کردن منابع در مرکز کشور و در خشکی توسط نظام برنامه‌ریزی کشور	۱-۱	خشکی محور بودن نظام برنامه‌ریزی کشور	عدم جامع‌نگری در برنامه‌های توسعه	موانع حاکمیتی
عدم تمایل به استفاده مناسب از منابع دریا و مغفول ماندن توسعه دریامحور در نظام برنامه‌ریزی کشور	۱-۲	مغفول ماندن توسعه دریامحور	مغفول ماندن ظرفیت‌های منطقه	مغفول ماندن ظرفیت‌ها و عقب‌ماندگی تاریخی منطقه
وجود خط‌کشی‌های ارزشی و مذهبی در بدنه نظام اجرایی	۱-۳	خط‌کشی ارزشی و مذهبی در نظام اجرایی	دیدگاه‌های ناقص مدیران دولتی به توسعه منطقه	موانع مدیریتی
اعمال مدیریت سلیقه‌ای و ناعادلانه در رسیدگی به مسائل مثلاً شیعه و سنی در منطقه	۱-۴	مدیریت سلیقه‌ای و ناعادلانه	دیدگاه‌های ناقص مدیران دولتی به توسعه منطقه	موانع مدیریتی
خط‌کشی‌های ارزشی و مذهبی در بدنه اجرایی باعث بی‌توجهی و در نهایت منجر به تشدید محرومیت می‌شود	۱-۵	تشدید محرومیت با اعمال مدیریت سلیقه‌ای	تشدید بی‌عدالتی، محرومیت و احساس طردشدگی در جامعه محلی	پیامدهای عدم توجه به پایداری اجتماعی - فرهنگی منطقه
تزریق نگاه بدبینانه توسط برخی از مراجع محلی مغرض و متأثر از تبلیغات کشورهای منطقه در جامعه محلی	۱-۶	تزریق نگاه بدبینانه توسط گروه‌های مرجع محلی	نقش‌آفرینی گروه‌های مرجع محلی در منفی‌سازی نگرش جامعه محلی به اهداف توسعه	عوامل علی کاهنده پایداری اجتماعی - فرهنگی منطقه

کدگذاری محوری

در این مرحله داده‌هایی که در فرآیند کدگذاری باز شکسته شده بودند، دوباره گردآوری می‌شوند تا تبیین دقیق‌تری از پدیده ارائه شود. برای این منظور، مقولات و روابط میان آن‌ها با استفاده از الگوی کدگذاری محوری و در قالب مقوله محوری، شرایط علی، راهبردها، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و پیامدها طبقه‌بندی شدند.

کدگذاری انتخابی

این مرحله از کدگذاری، فرآیند یکپارچه‌سازی و بهبود مقوله‌ها برای شکل‌گیری نظریه می‌باشد که بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری به تولید تئوری پرداخته و به این ترتیب مقوله محوری را به شکلی نظام‌مند به دیگر مقوله‌ها ربط داده و آن روابط را در چارچوب یک روایت ارائه کرده و مقوله‌هایی که نیازمند بهبود و توسعه بیشتری هستند را اصلاح می‌کند (Strauss & Corbin, 2017: 86).

ارزیابی اتکاپذیری یافته‌ها

برای ارزیابی قابل‌اتکا بودن داده‌ها و تفسیرها، ترکیبی از معیارهای مورد استفاده در ارزیابی پژوهش‌های تفسیری و تحقیقات مبتنی بر روش‌شناسی نظریه برخاسته از داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت. در این زمینه، معیارهای لینکلن و گوبا^۱ (۱۹۸۵) شامل اعتماد پذیری، انتقال‌پذیری، اتکاپذیری و تصدیق‌پذیری؛ معیارهای چارمز^۲ (۲۰۰۶) شامل اعتماد پذیری، اصیل بودن، بازآوایی و مفید بودن و سرانجام معیارهای اولیه نظریه برخاسته از داده‌ها گلیسر^۳ (۱۹۷۸) شامل مناسب بودن، عملی بودن، مرتبط بودن و تعدیل‌پذیری از شهرت بیشتری برخوردارند (رهنورد و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۲۵).

---

1. Lincoln & Guba
2. Charmaz
3. Glaser

در ادامه در جدول ۴ اموری که توسط پژوهشگر بر مبنای معیارهای عنوان شده در طول فرآیند پژوهش انجام شده است ارائه شده است.

جدول ۴- ارزیابی کیفیت یافته‌های پژوهش

معیار	شرح
اعتماد پذیری: درجه تطبیق یافته‌های پژوهش با داده‌های پژوهش	(۱) بررسی چندین باره سؤال‌های مصاحبه به منظور شفاف بودن سؤالات؛ (۲) ارسال خلاصه‌ای از طرح پژوهش به منظور آماده بودن ذهن مصاحبه شونده؛ (۳) دقت پژوهشگر و چندین بار بررسی کدهای اخذشده از مصاحبه‌ها؛ (۴) گردآوری اطلاعات کافی با رعایت اشباع نظری؛ (۵) بررسی و پالایش نظریه صورت‌بندی شده با چند نفر از خبرگان
انتقال‌پذیری: درجه کاربرد یافته‌های پژوهش در دیگر موقعیت‌های مشابه	(۱) نمونه‌گیری نظری و هدفمند؛ (۲) اطلاعات ارائه‌شده در مورد پدیده تحت مطالعه، از کفایت لازم برای ارزیابی امکان انتقال یافته‌ها به موقعیت‌های مشابه برخوردار است؛ (۳) مفاهیم نظری ارائه‌شده از داده‌های حاصل از تمامی مصاحبه شونده‌گان این پژوهش استخراج شد.
اتکاپذیری: درجه ثبات و پایداری تبیین‌های صورت گرفته در طول زمان	(۱) احصای تجربیات جاری و پیشین خبرگان در مورد موضوع پژوهش؛ (۲) رعایت ابزارهای روش‌شناختی در طول پژوهش؛ (۳) مستندسازی جامع مصاحبه‌ها از طریق پیاده‌سازی در نرم‌افزار Word
تصدیق پذیری: درجه عینیت‌گرایی پژوهش و اجتناب از تورش و پیش‌داوری	(۱) از بودن مصاحبه‌ها و اختصاص زمان کافی به آن‌ها از ماهیت پیچیده پدیده مورد مطالعه؛ (۲) تطبیق یافته‌ها با مبانی نظری و روش‌شناسی پژوهش کیفی؛ (۳) انجام مصاحبه‌ها به صورت حرفه‌ای، بی‌نام و در فضایی دوستانه.
مفید بودن: جنبه‌های عملی نتایج پژوهش	(۱) قابلیت کاربرد یافته‌ها در برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای؛ (۲) سهم علمی یافته‌های در تدوین مدل بومی.
اصیل بودن:	(۱) جدید بودن برخی از مفاهیم احصاء شده؛ (۲) معنی‌دار بودن یافته‌ها در شرایط ایرانی.
تعدیل‌پذیری:	یافته‌های احصاء شده از ظرفیت لازم برای اصلاح و تعدیل در طول زمان مبتنی بر یافته‌های جدید برخوردار است.

یافته‌های پژوهش

در مصاحبه‌های انجام شده با خبرگان سعی شد تا شرایط پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه دریامحور در سواحل مکران احصا شود. در مصاحبه‌ها به بررسی ابعاد و مؤلفه‌های توسعه اجتماع محور مشارکتی در توسعه دریامحور سواحل مکران پرداخته شد و نتایج حاصل به شرح جدول ۵ احصا شد. از نظر خبرگان توسعه اجتماع محور مشارکتی، مشارکت محلی، حمایت دولت از توسعه مشارکتی، توانمندسازی جامعه محلی، توانمندسازی دولت و آگاهی و اطلاع رسانی را شامل می‌شود. افزایش نقش مردم محلی در توسعه دریامحور سواحل مکران، موجب تقویت میزان تعهد و همراهی آنان در توسعه منطقه می‌شود. برای این منظور نیاز است تا دولت با ایفای نقش تسهیل‌گری در مقابل تصدی‌گری، نسبت به تفویض اختیارات بیشتر به جامعه محلی و ارائه مشوق‌هایی در این خصوص اقدام نماید. این مهم نیازمند این پیش شرط است که جامعه محلی به میزان مطلوبی از توانایی علمی و فنی برسد و از توانمندی لازم برای ایفای نقش مشارکتی مؤثر برخوردار باشد و دولت نیز در بدنه خود ایمان و اعتقاد به توسعه اجتماع محور مشارکتی را تقویت نماید.

جدول ۵- مقوله محوری پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران

مقوله محوری	مفاهیم	کدگذاری باز
توسعه اجتماع محور مشارکتی	مشارکت محلی	افزایش نقش مردم محلی در جذب گردشگران با آموزش فرهنگی
		مشخص کردن روش‌های مشارکت مردم در پروژه‌های توسعه
		تمرکز سیاست‌ها و فعالیت‌ها در جلب مشارکت حداکثری بخش خصوصی
		استفاده از رویکرد مشارکت عمومی- خصوصی در اجرای پروژه‌های توسعه
حمایت دولتی	حمایت دولتی	تعریف راه‌های مشارکت نخبگان محلی در پست‌های رده‌بالا
		تسهیل‌گری دولت در تعریف راه‌های جلب مشارکت سرمایه‌گذاری
		کمک به تیم‌سازی در جامعه محلی در زمینه توسعه اجتماع محور و درون‌زا
		لزوم تشکیل صندوق‌های مشارکتی جهت مشارکت محلی در پروژه‌ها

		تسهیل مشارکت مردم بومی در صنعت آبریز پروری با ارائه مجوز
		تعریف مشوق‌ها و میزان درصد مشارکت دولت و بخش خصوصی
توانمندسازی جامعه محلی		رصد جامعه نخبگان محلی برای مشارکت در توانمندسازی جامعه محلی
		لزوم توجه به پیوست توسعه نیروی انسانی بومی و محلی در منطقه
		لزوم راه‌اندازی کارگاه‌های توانمندسازی برای زنان بومی
توانمندسازی دولت		لزوم تزریق مهارت به جای وام در جامعه محلی مناطق محروم
		تفہیم لزوم توانمندسازی اجتماع محلی در درون دولت
		لزوم تغییر در نگاه مسئولان به توسعه توانمندمحور
		لزوم توانمندشدن دولت برای پیاده‌سازی رویکرد اجتماع‌محور
آگاهی و اطلاع‌رسانی		لزوم توانمندشدن و بلوغ دولت برای مشارکت مردم در توسعه
		راه‌اندازی شبکه اطلاع‌رسانی فرهنگی و هنر محلی
		تبلیغ جاذبه‌های منطقه توسط گردشگران در فضای مجازی
		انجام تبلیغات برای صنایع و جاذبه‌های دریامحور
		بسط زمینه‌های علمی و پژوهشی در زمینه بازتاب مسائل و مشکلات فرهنگی
		لزوم مطالعه ظرفیت‌های نهادی و تاریخی منطقه

نتایج حاصل از کدگذاری باز و محوری

مقوله‌های احصا شده از نتایج مصاحبه با خبرگان در جدول ۶ منعکس شده است. همان‌طور که در جدول زیر مشاهده می‌شود اتفاق نظر قابل ملاحظه‌ای در خصوص مقوله‌های احصا شده دیده می‌شود.

*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	تقویت تبادل و تعامل فرهنگی بین شیعه و سنی
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	انجام مطالعات اجتماعی در منطقه
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	موانع حاکمیتی
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	موانع مدیریتی
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	موانع محیطی
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	موانع فرهنگی جامعه محلی
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	وجود بدبینی، نگرانی و ترس و نارضایتی در جامعه محلی
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	شرایط زیستی حاکم بر منطقه
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	غفلت از ظرفیت‌ها و عقب‌ماندگی تاریخی منطقه
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	وجود زمینه‌های افراطی‌گری مذهبی، تفرقه‌افکنی و خشونت
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	اعتمادسازی
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	اتخاذ رویکرد توسعه متوازن در منطقه
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	آموزش
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	اولویت انتفاع جامعه محلی
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	توجه به دیدگاه‌ها، دغدغه‌ها و به‌کارگیری دانش دریانوردی و شیلاتی مردم محلی
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	کارآفرینی اجتماعی و اشتغال‌زایی

*	*		*		*	*		*	*		*	*	*	*	*	توسعه زیرساخت‌های منطقه
	*			*	*			*	*		*	*	*	*	*	اعمال مدیریت مناسب فرهنگی در منطقه
*		*	*			*	*		*	*	*	*	*	*	*	توسعه اجتماعی در جامعه محلی
*	*		*		*	*	*	*	*		*	*	*	*	*	ارتقای سطح اعتماد جامعه محلی
	*		*		*	*		*	*		*	*	*	*	*	ارتقای هوش فرهنگی جامعه محلی
*	*	*		*		*	*	*	*		*	*	*	*	*	ثبات و پایداری امنیت
*		*			*	*		*	*		*	*	*	*	*	کاهش و تعدیل خشونت قومی - محلی
	*			*	*	*	*	*	*		*	*	*	*	*	کاهش فقر و محرومیت منطقه
*	*	*	*		*	*	*	*	*		*	*	*	*	*	تشدید بی‌عدالتی، محرومیت و احساس طرشدگی
*	*		*		*	*	*	*	*		*	*	*	*	*	افزایش ناامنی و بی‌ثباتی
	*	*		*		*	*	*	*		*	*	*	*	*	افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی-فرهنگی
*		*	*		*	*	*	*	*		*	*	*	*	*	تشدید نارضایتی، بدبینی و بی‌اعتمادی

با در نظر گرفتن چارچوب اشتراوس و کوربین، مقولات و مفاهیم مرتبط با ابعاد
مختلف چارچوب احصا شد که نتایج آن در جدول ۷ منعکس شده است.

جدول ۷- مقولات و مفاهیم مرتبط با ابعاد مختلف پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه دریامحور

سواحل مکران

عناصر چارچوب	مقولات	مفاهیم ثانویه
	شرایط علی کاهنده	شرایط نامناسب اشتغال و درآمد
		فقر و وضعیت معیشتی نامطلوب جامعه محلی
		محرومیت جامعه محلی از امکانات مناسب
		بازنمایی منفی رسانه‌ها از هویت بلوچ
		نقش‌آفرینی گروه‌های مرجع محلی در منفی‌سازی نگرش جامعه محلی به اهداف توسعه
		بی‌اعتمادی جامعه محلی نسبت به اهداف توسعه
شرایط علی تسریع‌کننده	شرایط علی تسریع‌کننده	حضور قوی و مؤثر رسانه‌های داخلی در اطلاع‌رسانی شفاف اهداف توسعه و جنبه‌های مثبت جامعه محلی
		مشارکت عملی جامعه محلی در اجرای پروژه‌های توسعه
		مشارکت جامعه محلی در طراحی و برنامه‌ریزی پروژه‌های توسعه
		پاسدخگویی مناسب به نیازهای مردم محلی
شرایط علی تثبیت‌کننده	شرایط علی تثبیت‌کننده	تقویت احساس تعلق، همراهی و همدلی جامعه محلی با نظام و مرکزیت کشور
		احترام به جایگاه معتمدین جامعه محلی در توسعه
		توجه به ملاحظات و ارزش‌های فرهنگ محلی
		توجه به تفاوت فرهنگی موجود
شرایط مداخله‌گر	موانع حاکمیتی	تقویت تبادل و تعامل فرهنگی بین شیعه و سنی
		انجام مطالعات اجتماعی برای تهیه پیوست‌های اجتماعی - فرهنگی
	موانع مدیرتی	عدم جامع‌نگری در برنامه‌های توسعه
		عدم همخوانی بین تلاش‌ها و اهداف و مغفول بودن نهاد مقررات گذار در توسعه
		عدم بلوغ حاکمیت در توسعه اجتماع محور مشارکتی
		دیدگاه‌های ناقص مدیران دولتی به توسعه منطقه
		پایین بودن توان اجرایی مدیران دولتی
		وجود ابهام و بروکراسی زاید اداری در سرمایه‌گذاری منطقه

محدودیت‌های جغرافیایی منطقه	موانع محیطی	شرایط زمینه‌ای
ضعف‌های زیرساختی دریایی		
ضعف‌های زیرساختی حمل‌ونقل		
ضعف رجوع به عقلانیت	موانع فرهنگی جامعه محلی	
ضعف مطالبه‌گری و توسعه‌خواهی مردم محلی		
تعصبات افراطی قومی و قبیله‌ای		
بدبینی جامعه محلی نسبت به توسعه	وجود بدبینی، نگرانی و ترس و نارضایتی در جامعه محلی	
وجود نگرانی و ترس در جامعه محلی بابت به هم خوردن تعادل اجتماعی		
وجود نارضایتی در جامعه محلی از شرایط موجود		
پراکندگی و رشد نامتوازن جمعیت محلی	شرایط زیستی حاکم بر منطقه	
حاشیه‌نشینی گسترده		
مهاجرت گسترده		
عقب‌ماندگی منطقه	مغفول ماندن ظرفیت‌ها و عقب‌ماندگی تاریخی منطقه	
مغفول ماندن ظرفیت‌های منطقه		
همجواری با کشورهای دارای افراطی‌گری مذهبی و تروریسم داخلت‌ها و حمایت‌های مالی کشورهای جهت‌دار منطقه برای تفرقه‌افکنی و انحراف جامعه محلی	وجود زمینه‌های افراطی‌گری مذهبی، تفرقه‌افکنی و خشونت	
بنیادگرایی افراطی از طریق تحصیل در مدارس تحت حمایت کشورهای جهت‌دار		
مشارکت محلی		توسعه اجتماع محور مشارکتی
حمایت دولتی		
توانمندسازی جامعه محلی		
توانمندسازی دولت		
آگاهی و اطلاع‌رسانی	اعتمادسازی	
اعتمادسازی در جامعه محلی توسط دولت		
اعتمادسازی در جامعه محلی توسط گروه‌های مرجع محلی	اتخاذ رویکرد توسعه متوازن در منطقه	
لزوم اتخاذ رویکرد تلفیقی بین توسعه درون‌زا و توسعه برون‌زای منطقه		
ایجاد توازن بین ابعاد و مؤلفه‌های مختلف توسعه در منطقه		

ارائه آموزش‌های دریامحور	آموزش	پیامدها
ارائه آموزش در زمینه توسعه مشارکتی		
استفاده از تجارب بین‌المللی در زمینه آموزش توسعه دریامحور		
اولویت منافع جامعه محلی در توسعه منطقه	اولویت انتفاع جامعه محلی از مزایای توسعه منطقه	
فراهم‌سازی زمینه‌های انتفاع جامعه محلی از منافع توسعه منطقه	توجه به دیدگاه‌ها، دغدغه‌ها و به‌کارگیری دانش دریانوردی و شیلاتی مردم محلی	
توجه به دغدغه‌های جامعه محلی درباره توسعه منطقه	کارآفرینی اجتماعی و اشتغال‌زایی	
استفاده از دیدگاه‌های جامعه محلی در توسعه منطقه		
استفاده از دانش دریانوردی و شیلاتی مردم محلی		
استفاده از ظرفیت نیروی کار محلی	توسعه زیرساخت‌های منطقه	
توجه به کارآفرینی اجتماعی		
اشتغال‌زایی برای جامعه محلی		
توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل	اعمال مدیریت مناسب فرهنگی در منطقه	
توسعه زیرساخت‌های گردشگری دریایی و ساحلی		
توسعه زیرساخت‌های دریانوردی، شیلات و آبی‌پروری		
توجه به امر دستوری نبودن، زمان‌بر بودن و حل مسائل فرهنگی به صورت غیرمستقیم	پیامدهای مثبت	
سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی فرهنگی		
توسعه اجتماعی منطقه		
کاهش فقر و محرومیت منطقه		
ارتقای سطح اعتماد در جامعه محلی		
ارتقای هوش فرهنگی جامعه محلی		
بهبود وضعیت اشتغال در منطقه		
افزایش ثبات و پایداری امنیت		
کاهش و تعدیل خشونت در منطقه		
تشدید بی‌عدالتی، محرومیت و احساس طردشدگی در جامعه محلی		پیامدهای منفی
تشدید نارضایتی، بدبینی و بی‌اعتمادی در جامعه محلی		
افزایش ناامنی و بی‌ثباتی در منطقه		
افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی - فرهنگی در منطقه		

شکل‌گیری نظریه

برخی از پژوهشگران مرحله کدگذاری انتخابی را آخرین مرحله جهت مدل‌سازی نمی‌دانند. این مرحله نسبت به مرحله کدگذاری انتخابی یا فراتر می‌گذارد و سعی در شناسایی روابط بین مقوله‌ها دارد تا بر این اساس ضمن ایجاد تئوری کامل‌تر مدل نهایی از درون آن استخراج شود. در این مرحله پژوهشگر با پالایش یافته‌های قبلی و با طی فرآیندهای رفت و برگشتی بر روی داده‌ها و دستاوردهای مراحل قبلی پژوهش، به دنبال شناسایی ارتباط بین مقولات است. این ارتباطات در نظریه ساخته‌شده به شکل قضیه‌هایی قابل ذکر است. قضیه‌های استخراج‌شده که در مدل به شکل ارتباط میان مقولات نشان داده‌شده است را می‌توان به شکل فرضیه در آزمون مدل استخراج‌شده مورد اندازه‌گیری قرار داد. باید توجه داشت ساختن و تدوین مفاهیم، مقوله‌ها و قضیه‌ها در نظریه، مبنای دیگر مفاهیم است. به عبارت دیگر، پژوهشگر در انجام تحقیق دائماً برای اصلاح، تغییر و دست یافتن به نظریه‌ای مناسب که به کمک آن تبیینی از روابط مشاهده‌شده به دست دهد، به مراحل قبلی رجوع می‌کند.

شکل ۲- چهارچوب پایداری اجتماعی - فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران

بحث و نتیجه‌گیری

با مقایسه مطالعات انجام شده قبلی و نتایج حاصل از این پژوهش در رابطه با مفهوم پایداری اجتماعی - فرهنگی، مقوله شرایط مناسب اشتغال و درآمد و مفاهیم استخراج‌شده از آن، یکی از مضامین اثرگذار بر پایداری اجتماعی - فرهنگی منطقه تلقی شده است. این یافته با نتایج پژوهش‌های اسلام و همکاران (۲۰۱۸) و آن‌ها سوتا و همکاران (۲۰۲۱) همسو است.

در همین راستا آلموند و پاول نیز ضمن تأکید بر تحصیلات، درآمد و رتبه شغلی افراد در تعیین پایگاه اقتصادی و اجتماعی آنان در خصوص اثرهای پایگاه اقتصادی و اجتماعی بر مشارکت سیاسی و اجتماعی افراد بیان می‌دارند، بیشتر پژوهش‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که شهروندان تحصیل کرده، ثروتمند و بهره‌مند از مهارت‌های حرفه‌ای بیشتر، احتمال بیشتری دارد که واجد ایستارهای مشارکت‌جویانه باشند. در نتیجه این بررسی‌ها شهروندان مرفه‌تر در جامعه معمولاً در مقایسه با شهروندان کمتر مرفه، در سیاست فعال‌تر هستند (آلموند و پاول، ۱۳۸۰: ۱۴۲).

مقوله محرومیت جامعه محلی از امکانات مناسب و مفاهیم استخراج‌شده از آن نیز یکی دیگر از مضامین اثرگذار بر پایداری اجتماعی-فرهنگی منطقه تلقی شده است که بایستی در طراحی مدل پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران به عنوان یک عامل مهم در نظر گرفته شود. این یافته با نتایج پژوهش‌های حسین پور و همکاران (۱۳۹۹) و آننگ و همکاران (۲۰۱۱) همسو است.

در تأیید عامل فوق، دمپسی و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهشی نتیجه گرفتند که دسترسی به خدمات و تسهیلات و دسترسی و استفاده از فضاهای سبز از عوامل مهم در پایداری اجتماعی-فرهنگی است. مضمون اصلی در اکثر آثار هابرماس عبارت است از: مشارکت در تدوین و ارائه سیمایی روشن از یک «جامعه جهانی بهتر»؛ یعنی جامعه‌ای که در آن امکانات و تسهیلات بیشتری برای سعادت، شادکامی، صلح و همبستگی همگان فراهم باشد (رضایی، ۱۳۷۵: ۶۲).

مشارکت جامعه محلی در ابعاد مختلف توسعه منطقه و مفاهیم استخراج‌شده از آن نیز می‌تواند یکی از مؤلفه‌های اثرگذار بر پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور منطقه باشد. این یافته با نتایج پژوهش‌های شیخی و همکاران (۱۳۹۷)، زنگنه و همکاران (۱۳۹۹) و رحیما زنجانی و همکاران (۱۴۰۱) همسو است. لرنر^۱ مشارکت را به عنوان یکی از متغیرهای مهم در توسعه و تجدد به حساب می‌آورد. به عبارت دیگر، لرنر معتقد است

---

1. Lerner

پتانسیل توسعه در جامعه‌ای به وجود خواهد آمد که مشارکت اجتماعی و سیاسی و وسایل ارتباط جمعی در حد نسبتاً بالایی در آن جامعه فراهم شده باشد (ازکیا، ۱۳۸۰: ۹۴). از دیدگاه هانتینگتون و نلسون، کسب منزلت‌های اجتماعی بالاتر، به نوبه خود در فرد احساس توانمندی و نگرش‌های معطوف به توانایی تأثیر گذاشتن بر تصمیم‌گیری‌های دستگاه‌های اجتماعی و عمومی را ایجاد می‌کند و این عوامل ذهنی در مجموع می‌تواند مشوق مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی یا امور سیاسی باشد (گلابی و اخشی، ۱۳۹۴: ۱۴۶).

مؤلفه اعتماد جامعه محلی به اهداف توسعه و مفاهیم استخراج شده از آن نیز می‌تواند یکی دیگر از مؤلفه‌های اثرگذار بر پایداری اجتماعی - فرهنگی توسعه دریا محور منطقه باشد. این یافته با نتایج پژوهش‌های شیخی و همکاران (۱۳۹۷) و حسین پور و همکاران (۱۳۹۹) همسو است. در همین راستا پاتنام معتقد است یک هنجار مؤثر مبتنی بر معامله متقابل عمومی، شاید با شبکه‌های انبوهی از مبادلات اجتماعی مرتبط باشد. در جوامعی که مردم مطمئن هستند که اعتماد مورد سوءاستفاده قرار نمی‌گیرد بیشتر به مبادله و معامله می‌پردازند و این مبادلات خود به توسعه هنجار متقابل عمومی منتهی می‌شود. کنش‌های متقابل شخصی، اطلاعاتی در مورد قابل اعتماد بودن دیگران فراهم می‌کند که نسبتاً بی‌هزینه است. روابط اجتماعی مداوم، می‌تواند انگیزه‌های برای قابل اعتماد بودن ایجاد کند و این همان قاعده همگانی تئوری بازی‌ها است (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۹۵).

به نظر هابرماس کنش ارتباطی بارزترین و فراگیرترین پدیده بشری است که بنیاد سراسر زندگی اجتماعی و فرهنگی و نیز همه علوم انسانی را تشکیل می‌دهد. مبنای نظریه هابرماس، ارتباط تحریف نشده است. به همین سبب او در برقراری تعامل و مباحثه، چهار معیار برای ارتباط داعیه‌ها مطرح کرده است. این معیارها عبارت‌اند از: قابل فهم بودن، حقیقت داشتن، قابل اعتماد بودن گوینده و آزادی بیان در مطرح کننده داعیه‌ها. به این ترتیب افراد درگیر در هر فعالیتی نظیر فعالیت مشارکتی، اگر احساس کنند آه اعتماد عمومی در جامعه وجود ندارد، سعی خواهند کرد از انجام چنین عملی سرباز زنند (ربانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۷).

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان این‌گونه بیان کرد، تحقیقاتی که تاکنون در زمینه پایداری اجتماعی- فرهنگی انجام شده است، بیشتر در مورد ارزیابی اثرات اجتماعی- فرهنگی یا بررسی پایداری اجتماعی- فرهنگی بوده است اما پژوهشی برای ارائه مدل پایداری اجتماعی- فرهنگی انجام نشده است. همچنین این پژوهش‌ها در حوزه توسعه دریامحور، سواحل مکران و قومیت بلوچ محدود بوده و می‌توان گفت که تاکنون پژوهشی در این خصوص در کشور انجام نشده است و دانش ما از این نوع پایداری بسیار اندک است. بنابراین پژوهش حاضر به دنبال طراحی مدل پایداری اجتماعی- فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران بوده است. برای تحقق هدف اصلی پژوهش با استفاده از روش گراند تئوری، رویکرد ظاهرشونده از روش کدگذاری باز، انتخابی و نظری استفاده گردید. داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها پس از تحلیل تفصیلی و مقایسه‌های مستمر بر اساس تشابه‌های معنایی، به سطوح انتزاعی تری ارتقا پیدا کردند و با توجه به راهنمایی استادان و خبرگان آن‌ها را در قالب شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، پیامدها و راهبردها طبقه‌بندی نمود.

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که منطقه مکران به دلیل فاصله‌ای که از مرکز دارد و همچنین نفوذی که کشورهای همسایه و کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس در این منطقه دارند، با بی‌مهری و غفلت تاریخی مواجه شده و در بسیاری از شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی عقب‌نگه داشته شده است. از نظر خبرگان پژوهش، وجه ممیزه منطقه مکران، محرومیت آشکار و فراگیر، فقر، فاصله طبقاتی زیاد، وضعیت بسیار بد معیشتی و دارای بیشترین نرخ بیکاری‌ها و کمترین ضریب نفوذ توسعه زیرساختی است. این مسئله در نتیجه عواملی همچون نبود عدالت توزیعی در توزیع منابع، عدم وجود شرایط مناسب اشتغال و درآمدزایی، عدم ایجاد کارخانه‌ها و واحدهای تولیدی مولد اشتغال و نادیده گرفتن جوانان تحصیل کرده در مناصب دولتی و طرح‌های توسعه‌ای حاصل شده است.

خبرگان معتقدند که به دلیل عدم تخصیص منابع و اعتبار کافی، تعطیلی صنایع، عدم رونق صنایع دستی، عدم رونق گردشگری، خشکسالی‌های طولانی و عدم رونق کشاورزی،

موانع موجود بر سر راه صیادی، نامحسوس بودن، مسکن‌گونه بودن و سرگرم‌کننده بودن کارهای صورت گرفته از سوی سازمان‌های خیریه‌ای به دلیل شدت فقر و نابرابری و کمبود زیرساخت‌ها و اشتغال پایدار، بسیاری از مردم این منطقه در تأمین مخارج زندگی ناتوان هستند و به لحاظ سطح معیشت در بدترین وضعیت قرار دارند. برخی از گروه‌های مرجع محلی، از قبیل نخبگان، بزرگان و مراجع مذهبی، با تبلیغ و القای تفکر تغییر در بافت جمعیتی، قومی و مذهبی در منطقه، با ورود نیروی کار و مهاجران غیربومی، جامعه محلی را نسبت به اهداف و چرایی توسعه بدبین کرده‌اند.

رسانه‌های جمعی نیز، در شکل‌گیری تعداد زیادی کلیشه از هویت بلوچ نقش مؤثری داشته‌اند که این موضوع باعث شده تا سایر مردم ایران در تعاملات اجتماعی خود با مردم منطقه یک نوع احتیاط رفتاری اختیار نموده و تمایل اندکی به برقراری ارتباط داشته باشند. این نوع کلیشه‌سازی‌ها باعث شده تا مردم منطقه بر اساس آن سنجیده شوند. حقیقت این است که در بسیاری از موارد آنچه از منطقه در افکار عمومی بازتاب می‌یابد، با واقعیت موجود فاصله دارد. در طول دهه‌های گذشته، یک بازنمایی منفی از منطقه در افکار عمومی کشور شکل گرفته است و نام بلوچ را با مواد مخدر، خشونت، اعتیاد و ناامنی گره زده است درحالی‌که این موضوع تنها به بخش کوچکی از جامعه و هویت بلوچ برمی‌گردد.

حتی تولیدات رسانه‌ای مانند فیلم و مستند و ... نیز تأکید بر بازنمایی منفی از چهره منطقه داشته است و این بازنمایی بعضاً به گونه‌ای بوده است که ترس از مردم منطقه، جایگزین ترس از گروهک‌های معاند، خرابکار و تروریستی که در خاک پاکستان مستقر هستند، شده است. این موضوع به دلیل این‌که اکثریت جامعه محلی منطقه اهل تسنن و بلوچ هستند، موجب ایجاد شکاف عمیق قومی و مذهبی بین شیعه و سنی شده است و حساسیت‌هایی در این خصوص ایجاد کرده است، در نتیجه عدم همراهی جامعه محلی با اهداف توسعه را با خود به همراه داشته است و در نهایت موجب ناپایداری اجتماعی - فرهنگی در منطقه شده است.

نکته دیگر این است که مطالعاتی هم که برای توسعه منطقه انجام گرفته، بیشتر مبتنی بر پهنه‌بندی فعالیت‌ها در سواحل و ناظر بر توسعه برونزا و آوردن صنایع و جلب سرمایه‌گذاران و انجام سرمایه‌گذاری‌های بیرونی بوده است. در مطالعه اولیه طرح توسعه سواحل مگران و ترسیم چشم‌انداز بلندمدت منطقه، جمعیتی معادل ۵ میلیون نفر را برای سواحل پیش‌بینی شده بود که در مطالعه بعدی این جمعیت به حدود ۱۶۰۰ تا ۲ میلیون نفر اصلاح شد. با توجه به پراکندگی بسیار پایین جمعیت محلی در منطقه تقریباً حدود ۸۰۰ هزار نفر، این موضوع بدینی زیادی را هم در میان مولوی‌ها و مذهبی‌ها و هم در میان تحصیل‌کردگان و روشنفکران محلی ایجاد نموده است و این گروه‌های مرجع محلی این سیاست را حمل بر بلوچ‌زدایی و سنی‌زدایی و گم‌شدن مردم محلی در ادغام پیش‌بینی شده دانسته و این موضوع حساسیت زیادی در ایشان و جامعه محلی ایجاد نموده است.

از موضوعات دیگر مؤثر در کاهش اعتماد جامعه محلی، گماردن مدیران ناکارآمد و ناکاربلد در پست‌های حساس اجرایی است که این افراد با اعمال مدیریت سلیقه‌ای و قائل شدن خط‌کشی‌های ارزشی و مذهبی، باعث دل‌سردی و ناامیدی جامعه محلی نسبت به اهداف حاکمیت و توسعه منطقه می‌شوند. از نظر نخبگان، اگر در برنامه‌ریزی توسعه، نگاه به توسعه تنها نگاه بیرونی باشد، یعنی حالت درون‌زا نداشته باشد و مردم محلی در پروژه‌های توسعه مشارکت داده نشوند و این پروژه‌ها ارتباط مشخصی با درآمد و سطح زندگی مردم و ارتقای تدریجی آن نداشته باشد، هر قدر هم که این پروژه‌ها موفق عمل نمایند، مردم محلی نگاه خوش‌بینانه به آن نخواهند داشت.

ورود مستقیم و دستوری برای حل مسائل فرهنگی نیز به دلیل این که فرهنگ مجموعه پیچیده‌ای از ارزش‌ها، باورها، دانش‌ها، اخلاقیات، قوانین و عاداتی است که در جامعه نهادینه شده است، می‌تواند منجر به اعتراض و مقاومت در جامعه محلی و سنتی گردد. در این زمینه اگر جامعه محلی احساس کند اقدامی که قرار است انجام شود برخلاف سنت‌های آنان است، حتی اگر توسط دولت باشد، همگی به عنوان معارض در برابر آن خواهند ایستاد و مانع اجرا و تحقق اهداف آن خواهند شد.

افزون بر آن وجود تبعیض میان شیعه و سنی و بومی و غیربومی در منطقه، به ویژه در استخدام یا فروش و واگذاری زمین‌های منطقه، باعث ایجاد نارضایتی و جهت‌گیری نیروهای بومی می‌شود که این امر به صورت بروز اعتراض‌های مدنی و یا خرید زمین‌های منطقه توسط بومیان برای مقابله با حضور غیربومیان در منطقه بروز و ظهور می‌یابد. علاوه بر این انعکاس و بزرگنمایی صرف جنبه‌های منفی مربوط به بخش کوچکی از جامعه و غفلت از جنبه‌های مثبت بی‌شمار اجتماعی- فرهنگی موجب سرخوردگی و به حاشیه رانده شدن هویت قومی جامعه محلی می‌شود و کاهش ارتباطات آن‌ها با سایر مناطق را به همراه خواهد داشت.

در مقام جمع‌بندی به نظر می‌رسد باید در یاره فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه منطقه با مردم محلی به صورت شفاف صحبت کرد تا مردم در سایه کسب اطلاعات و داشتن آگاهی مناسب، از آمادگی لازم در برخورد با آسیب‌ها و تهدیدها برخوردار شوند و این امر باعث می‌شود تا از بروز خشونت‌های احتمالی در جامعه محلی پیشگیری شود. بحث سرمایه اجتماعی بسیار مهم است و باید طوری عمل شود تا سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی در مردم که در حال حاضر به دلیل تحولات اجتماعی از بالا به پایین به شدت آسیب‌دیده است، ترمیم گردد.

به نظر می‌رسد پایداری اجتماعی- فرهنگی زمانی حاصل می‌شود که سیاست‌گذاران و متولیان امر توسعه منطقه‌ای، به عوامل فردی و اجتماعی-بومی و محلی با حساسیت بیشتری توجه نمایند و جامعه محلی را به صورت شایسته و بایسته در این امر مشارکت دهند. با فراهم شدن زمینه‌های مشارکت جامعه محلی در طرح‌های توسعه وضعیت اشتغال و معیشت مردم بهبود می‌یابد و احساس وجود تبعیض و نابرابری کم‌رنگ و فقر و بی‌عدالتی از بین می‌رود. همچنین باید با استفاده از ابزارها و تولیدات رسانه‌ای در خصوص انعکاس جنبه‌های مثبت اجتماعی- فرهنگی و تقویت هم‌دلی و وحدت ملی گام‌های مؤثر و روبه‌جلویی برداشته شود. این امر باعث می‌شود تا جامعه محلی و مخصوصاً نخبگان علمی و مذهبی جامعه محلی، آثار عملی توسعه را در سطح زندگی و معیشت خود احساس

طراحی مدل پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور...، قلی‌پور و همکاران | ۳۰۷

نموده، بنابراین به اهداف و متولیان توسعه اعتماد نموده و در طرح‌ها همکاری، مساعدت، همیاری و مشارکت بیشتری از خود نشان دهند.

پیشنهادها

با در نظر گرفتن یافته‌های این پژوهش، پیشنهادهایی به تفکیک موضوعات مرتبط با عوامل مؤثر بر پایداری اجتماعی-فرهنگی توسعه دریامحور سواحل مکران ارائه می‌شود:

در خصوص بازنمایی منفی رسانه‌ها از هویت بلوچ

۱- پرهیز از بازنمایی منفی از منطقه در تولیدات فرهنگی رسانه‌های ملی و پرداختن به جنبه‌های زیبای فرهنگی، جاذبه‌های گردشگری دریایی و ساحلی، توانمندی‌ها و ظرفیت‌های شیلاتی، آبی‌پروری و دریانوردی منطقه.

۲- سفارش و تولید برنامه‌ها و مجموعه‌هایی با هدف نمایش ظرفیت‌های منطقه در رسانه‌های عمومی کشور.

در خصوص شرایط نامناسب اشتغال و درآمد

۳- ایجاد اشتغال و کارآفرینی با توسعه صنایع دریایی مانند گردشگری دریایی و ساحلی، آبی‌پروری، صنایع فرآوری محصولات دریایی، شیلات و...

۴- حمایت دولتی از کسب‌وکارهای خرد محلی در زمینه‌های شیلات و آبی‌پروری، صنایع دریایی و گردشگری دریایی با تسهیل در ارائه مجوزهای قانونی کسب‌وکار به افراد محلی.

در زمینه مشارکت جامعه محلی در طراحی و برنامه‌ریزی پروژه‌های توسعه

۵- استفاده از نظرات نخبگان محلی در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه دریامحور منطقه.

۶- با اعمال سیاست تمرکززدایی، قدرت تصمیم‌گیری اجتماعات در سطوح مختلف

سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری توسعه دریامحور افزایش یابد.

- در زمینه مشارکت جامعه محلی در اجرای پروژه‌های توسعه
- ۷- دیدن نقشه راه و فراهم کردن زمینه‌های مشارکت جامعه محلی در طرح‌ها و حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی مردم محلی در طرح‌های اجرایی توسعه دریامحور منطقه.
- ۸- ایجاد زمینه نقش‌آفرینی بیشتر جامعه محلی در مدیریت توسعه دریامحور از طریق واگذاری مسئولیت‌ها و اختیارات بیشتر به مدیران بومی.
- ۹- اتخاذ رویکرد مشارکت تعاملی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های شیلات و آبی‌پروری، دریانوردی و گردشگری دریایی و ساحلی که در آن مشارکت نه ابزار، بلکه جایگاه حقیقی آن بر اجتماعات و افراد محلی شناخته شود.
- در زمینه احترام به جایگاه معتمدین جامعه محلی در توسعه
- ۱۰- تبیین احترام به تفاوت‌های قومی، فرهنگ و سنن و افراد مورد احترام جامعه ملی مانند سردارها و مولوی‌ها.
- در زمینه توجه به ملاحظات و ارزش‌های فرهنگ محلی
- ۱۱- به رسمیت شناختن حقوق شهروندی ساکنان مناطق حاشیه‌نشین در برنامه‌ریزی‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و کالبدی و تأمین اعتبار مالی و پرداخت تسهیلات و وام برای بهسازی و نوسازی واحدهای مسکونی‌شان و به رسمیت شناختن اولویت‌های گروه‌های فقیر و کم‌درآمد در نظام برنامه‌ریزی کشور.
- ۱۲- توجه به حقوق و فرهنگ جامعه محلی از قالب شعار خارج شده و به صورت واقعی مورد توجه قرار گیرد.
- در زمینه آگاهی و اطلاع‌رسانی به جامعه محلی
- ۱۳- آگاهی و اطلاع‌رسانی کافی و شفاف در زمینه اهداف، ویژگی‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه دریامحور به جامعه محلی.
- ۱۴- ایجاد امکان دسترسی آسان جامعه محلی به اطلاعات از طریق شبکه‌های اجتماعی، صداوسیما، تبلیغات محلی و ...

تعارض منافع

تعارض منافی وجود ندارد.

سپاسگزاری

از عزیزانی که در این پژوهش همراهی و همکاری نموده‌اند، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

ORCID

Farid Gholipour Moghadam <http://orcid.org/0000-0002-5720-2821>

Reza Esmaeili <http://orcid.org/0000-0002-5769-5048>

Mehraban Hadi Peikani <http://orcid.org/0000-0001-6092-3024>

منابع

- از کیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۰)، بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی شهر کاشان، نامه علوم اجتماعی، سال نهم، شماره ۱۷: ۳-۳۱.
- آلموند، گابریل و پاول، جی بینگهام. (۱۳۸۰)، مشارکت و حضور سیاسی شهروندان، ترجمه: علیرضا طیب، اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال پانزدهم، شماره ۷: ۱۳۶-۱۴۷.
- برارپور، کورش. (۱۳۸۷)، سنجش وضعیت پایداری توسعه محلی در کلاردشت با استفاده از یک الگوی راهبردی، پژوهش‌های جغرافیایی، سال چهارم، شماره ۲: ۱۷۳-۱۹۲.
- پاتنام، روبرت. (۱۳۸۰)، دموکراسی و سنت‌های مدنی، ترجمه: محمدتقی دلفروز، تهران، نشر جامعه‌شناسان، چاپ اول.
- پورطاهری، مهدی، زال، ابوذر و زکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا. (۱۳۹۰)، ارزیابی و اولویت‌بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی، مطالعه موردی: روستاهای شهرستان خرم بید استان فارس، فصلنامه روستا و توسعه، سال چهاردهم، شماره ۳: ۱۹-۴۹.

۳۱۰ | فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی | سال پانزدهم | شماره ۵۹ | تابستان ۱۴۰۳

- حسین‌پور، بتول، ظهیری، هوشنگ و موسائی، میثم. (۱۳۹۹)، ارزیابی شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات منطقه پانزده کلان‌شهر تهران، دو فصلنامه جغرافیای اجتماعی شهری، سال هفتم، شماره ۲: ۲۱۷-۲۳۷.
- ربانی، رسول، قاسمی، وحید و عباس زاده، محمد. (۱۳۸۷)، رابطه ابعاد مادی و غیرمادی رفاه اجتماعی با مشارکت شهروندان در امور شهری، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال نهم، شماره ۳۲: ۹۱-۱۰۸.
- رحیما زنجانی، سرور، رحیم زاده، محمدرضا و کیان ارثی، منصوره. (۱۴۰۱)، تبیین رابطه پایداری فرهنگ عمومی و ارتقاء پایداری اجتماعی در مجتمع‌های سکونی بزرگ مقیاس (نمونه موردی: مجتمع مسکونی پونک شهر زنجان)، فصلنامه علمی- پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال دوازدهم، شماره ۳: ۱۶۰-۱۸۵.
- رضایی، عبدالعلی. (۱۳۷۵)، مشارکت اجتماعی، وسیله یا هدف توسعه، اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال سیزدهم، شماره ۱۱۰: ۵۴-۶۳.
- رهنورد، فرج‌اله، جوکار، علی، طاهرپور، حبیب‌اله و رسولی، مهدی. (۱۳۹۸)، تدوین چارچوبی برای پاسخگویی اجتماعی سازمان‌های دولتی ایران، فصلنامه علمی- پژوهشی مدیریت سازمان‌های دولتی، سال هفتم، شماره ۲: ۱۱۵-۱۳۴.
- زنگنه، مهدی، بنی اسد، طیبه و خاوری، عاطفه. (۱۳۹۹)، بررسی پایداری اجتماعی در شهرک‌های جدید (نمونه موردی: شهرک مهرگان در مشهد)، مطالعات ساختار و کارکرد شهری، سال هفتم، شماره ۲۲: ۱۱۳-۱۲۹.
- شیخی، محمد، جمعه پور، محمود و سجادی، افشین. (۱۳۹۷)، سنجش رابطه میان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیطی و پایداری اجتماعی، دانش شهرسازی، سال دوم، شماره ۴: ۳۱-۱۹.
- طالبیان، سید امیر. (۱۳۹۴)، مدیریت پیامدهای اجتماعی در پروژه‌های نفت و گاز، ماهنامه اکتشاف و تولید نفت و گاز، شماره ۱۲۹: ۲۱-۲۸.
- گلابی، فاطمه و اخشی، نازیلا. (۱۳۹۴)، مشارکت اجتماعی و نشاط اجتماعی، جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و ششم، شماره ۳: ۱۳۹-۱۶۰.
- میجلی، جیمز. (۱۳۹۸)، توسعه اجتماعی؛ نظریه و اقدام، ترجمه: سید احمد فیروزآبادی و حمیده دباغی، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ اول.

- یعقوبی، عاطفه و رضاخانی، ژیللا. (۱۴۰۰)، تحلیل پایداری اجتماعی مجتمع‌های مسکونی به کمک تکنیک سواراتاپسیس، نشریه علمی معماری و شهرسازی ایران، سال دوازدهم، شماره ۲: ۲۳۴-۲۱۷.

- Axelsson, Robert, Angelstam, Per, Degerman, Erik, Teitelbaum, Sara, Andersson, Kjell, Elbakidze, Marine, and Drotz. (2013). "Social and Cultural Sustainability: Criteria, Indicators, Verifier Variables for Measurement and Maps for Visualization to Support Planning." *AMBIO*, 42, 215-228.
- Dempsey, Nicola, Brown, Caroline, and Bramely. Glen. (2012). "The key to sustainable urban development in uk cities?". *The influence of density on social sustainability*, 77, 89-141.
- FAO. (2014). *The State of World Fisheries and Aquaculture*. Rome.
- Islam, Khairul Md, Rahaman, Mahbubur, and Ahmed. Zobayer. (2018). "Blue Economy of Bangladesh: Opportunities and Challenges for Sustainable Development." *Advances in Social Sciences Research Journal*, 5(8), 168-178
- Littig, Beate, and Griessler. Erich. (2005). "Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory." *Journal of Sustainable Development*, 8(1-2), 65-79.
- Nathan, James Bennett. (2019). "Marine Social Science for the Peopled Seas." *Coastal management*, 47, 244-252.
- Omann, Ines, and Spangenberg. Joachim. (2002). "Assessing Social Sustainability; the Social Dimension of Sustainability in a Socio-Economic Scenario, Sustainable Europe Research Institute SERI." *Proceedings of the 7th Biennial Conference of the International Society for Ecological Economics*, Sousse, 6-9.
- Ong, Lei, Tin, Jackie, Storey, Donovan, and Minnery. John. (2011). "Beyond the Beach: Balancing Environmental and Socio-cultural Sustainability in Boracay, the Philippines." *Tourism Geographies*, 13(4), 549-569.
- Schneiburg, Marc, and Clemens. Elisabeth. (2006). "The Typical Tools for the Job: Research Strategies in Institutional Analysis." *Sociological Theory*, 34(3), 195-227.
- Shirazi, Reza, and Keivani. Ramin. (2017). "Critical reflections on the theory and practice of social sustainability in the built environment. a meta-analysis. Local Environment." *The International Journal of Justice and Sustainability*, 22(12), 1526-1545.

- Strauss, Anselm, and Corbin. Juliet. (2017). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, 2nd (Ed), Sage.
- Soini, Katriina, and Birkeland. Inger. (2014). "Exploring the scientific discourse of cultural sustainability." *Geoforum*, 51, 213–223.
- Throsby, David. (2003). *A Handbook of culture Economics*. In Ruth Towse, 3rd (Ed), The Netherlands and joint Editor. *Journal of Cultural Economics from 1993-2002*, Edward Elgar Cheltenham UK, Northampton.
- Unhasuta. Sussaangana, Sasaki, Nophea, and Kim. Sohee. (2021). "Impacts of Tourism Development on Coastal Communities in Cha-am Beach, the Gulf of Thailand, through Analysis of Local Perceptions." *Sustainability*, 13, 4423.
- Weingaertner, Carins, and Moberg. Åsa. (2014). "Exploring social sustainability: learning from perspectives on urban development and companies and products." *Sustainable Development*, 22(2), 122-133.
- Woodcraft, Saffron. (2015). "Understanding and measuring social sustainability." *Journal of Urban Regeneration and Renewal*, 8(2), 133-144.

استناد به این مقاله: قلی پور مقدم، فریاد؛ اسماعیلی، رضا و هادی پیگانی، مهربان. (۱۴۰۳). طراحی مدل پایداری اجتماعی - فرهنگی توسعه دریا محور سواحل مکران، فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۵(۵۹)، ۲۷۱-۳۱۲.

Social Development and Welfare Planning Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.